

Korea¹

Kaikki murteemme tuntevat *korea*-sanana. Yleisimmin se esiintyy Etelä-Pohjanmaalla, Etelä-Hämeessä sekä Lounais-Suomessa. — Seuraavassa esitelen *korea*-sanalle ja muutamille muille samakantaisille adjektiiveille (*koreainen*, *koreas*, *koru*) suomen murteista löytämäni merkitykset.

I. 'kaunis'.

1. 'näöltä kaunis'

Jusl. *coria* 'elegans, ornatus — vacker'; Gan. *korja* 'prydd'; Renv. *korja* 'decorus — geschmückt, hübsch'; Lönnr. *korea* l. *korja* 'sirlig, pryddlig, praktfull'; NS *korea* 'kaunis' (laajemm. merkityksessä), myös ironisesti käytettynä. *korea ihmien kasvoltaan* (Hol); *se on niin näökäs ja korea* (tyttö) (Ver);

Ompa sinulla kolme koreat ruunaa

pane (*paras pantiksi*)! (Suomussalmi VR XII 1; 146 [6—7]);

Sit tul sorja suntak-aamu, | Kuin ol korjat koivun oksat, | Mänin mie kesolla metsään, | Niin on korja miun eloni. | Mänin korjan koivun luoksi; (Moloskovitsa, Rolloka VR IV 3; 3864 [41—45])

Adv.: *Pane käsi koreesti*

Ja nuku Herran rauhaan. (Pöytyä VR VIII; 4871 [3—4])

Kuka muut niin koriast tanssiit

Kuin miun ommain kultain.

Vuole / Miikkula

VR V 2; 2057 [2—3])

2. edelliseen liittyen: 'väreiltä kaunis'

Juslenius, Ganander, Helenius ja Lönnrot ilmoittavat *korea*-sanana vastineille 'grann'-merkityksen; Nykysuomen sanakirjassa merkitykset ovat samantapaisia: 'kirkas-, loistava-, kaunisvärinen'.

¹ Ote kirjoittajan pro gradu -tutkielmasta (jouluk. 1955) »Merkitysopillinen tutkimus adjektiiveista *kaunis*, *ihana*, *komea*, *korea*, *pulska* ja *suloinen* sekä eräistä samakantaisista 'kauniin' merkitykseen liittyvistä sanoista», jota säilytetään Sanakirjasäätiön arkistossa.

a) 'kirjava, monivärinen': *koriat vaatteet, koria puku* (Isok); *siinähan on koria lintu* (Leh). Haapavedeltä on tieto, jonka mukaan nimenomaan mustalaisten vaatteet ovat *koreita*. Kaarinassa tunnetaan konkreettisesta 'kirjavasta' irtautunut 'kirjavan, monivaiheisen' merkitys yhteydessä *korja elämä*.

b) 'kirkas, heleä, räikeä; loistava (tähdistä)': *tää on niin koreeh harmaat lankaa* (Haus); (kun veri on hakattu ja kuuhu kuorittu pois, niin:) *siit jää perin korea veri, nii kirkas sellai haaleampunai* (Hol), *nii on korrii, jotta näkkyi kailvolta kottii* (Sor); *taevaalla näkkyi paljo korreita tähtiä* (Nil). 'Heleän' merkityksessä *korea* tavataan varsin yleisesti vahvistussanana yhdysadjektiiveissa *koreansininen, koreanpunainen* jne.

marjoi poimimaa sinisellä säkil,
punasella pussil, korijalla kontilla.

(Kuolemajärvi VR XIII 4; 11697 [3—6])

Adv.: *Kovastik korreestis sää ootkin ittes tällännyv vaikka or rukouspäävä* (Kauv).

c) 'punainen': *ku rupi joat ruohuva soamao* (lehmät keväällä laitumelle päästyään) *sit tuluo voikii korjempoa* (so. 'punaisempaa') (Lemi). Sitä, että nimenomaan punaista (vaatetta tms.) on *korea*-sanalla tarkoitettu, osoittavat seuraavat esimerkkilauseet: *puna^estaha siinä pittää olla, ehä se muu nii korreeta ok ku puna^ene* (Juv); (lapselle, jolla on punaiset vaatteet:) *voi, voi, kylläpä sul onkin nyk korjat verhat* (Laih).

3. edellisiin liittyen: 'hieno(stelevä), (vaatteilla) koreilija'

Lönnr. *korea* l. *koria* 'prunkande';

joka on aina koree, ei o koskaan kaunis (Suodenniemi); *kuin pitkäähä tuon kannattaa noin koriina käyvä* (Imp); *kurkotellen se korija työtä tekkee* (sanotaan, kun jollakin on työssä vaatteet, joita täytyy varoa ryöttämästä) (Muh);

Napuriss' on korja likka, Vaski rängahita hälma:
Jong on sormet sormuxia, Hipaisä sä sydeintäisi.

(Juva VR VI 1; 253 [11—14])

4. säästä puhuttaessa 'aurinkoinen, selkeä, kirkas': *tuli tänäpäinkin vaan korja päävä* (Mart); *se on korja ehto ny* (Viht); *tulloo korija pouta* (Juv).

5. kuulovaikutelmista puhuttaessa 'kaunis':

kyl niillä (kirkkolaisilla) oli muinakip pyhinä (kuin jouluna) *ko kirkkoon tultiin korreet helinät* (so. kauniit kilinät kulkusissa) (Vam);

Minäpä laolal lapselleni

kaksi korreeta laoluu: — —

(Valtimo VR VII 2; 3551 [1—2])

Adv.: *pukinsarvest tehtih* (paimeneen) *murha* (= 'suuri') *torvi, neljä reikää päällä ja ohkaseks vuoltuh hyvin se sarvi, että se siit kumis viel korjast* (Iit-Jaal); *rovast suarnas korreesti* (Hei V). Iron. (varkaalle:) *se on koreeta kuulla, kun tuommosta sinusta kuuluu* (Puo)

6. 'laiska'

Lestijärveltä on tieto, jonka mukaan leikkaajia, jotka usein seisoivat, sanottiin *koreaksi leikkoväeksi*, kun taas niitä, jotka aina olivat kyyryssä, sanottiin rumaksi väeksi (Jenny Laitalan tiedonannon mukaan v:lta 1935). Tässä lienee kysymys 'kaunis'-merkityksen kuvaannollisesta käytöstä.

7. 'niukalti, vähän'

tänä vuan tul vähä korjast heiniä (huonona heinävuotena) (Vehkal). Tämä lienee 'kauniin' ironista käytäntöä.

8. edellisiin liittyen substantiivisesti käytettynä

a) 'koru, koriste, koristus': Lönnr. *kore* = *korea* = *koree* 'grannlåt, grannlåtssak, smycke, nipper'; NS *korea* subst:sti, vars. mon. koruista.

Tämä merkitys on tuttu enimmäkseen Lounais-Suomessa: *ne oli oikee himmelin korreita vanhaan aikaan ne tähkäk, ko tähhiistä tehtiin himmelin kulmiin semmoset tupset* (Vam); *korreisa on morsian, jos se on kukitettu tai muuten kaunistettu* (Kauv); *mitä koreeta flikat om pannu tröijyhysä* (Isoj); *no ei sunkkaan se äiti minua koreana navetassa piä* (Ylit).

Tähän merkitysryhmään kuuluu myös yhdyssana *joulukorea* (Ren, Hal, Orim, Myr) 'himmeli; joulukoriste'. Alkuaan *joulukorea* on tiedonannoista päätellen merkinnyt yksinomaan 'himmeliä'; tieto siitä on vuodelta 1911. 1930—40-luvulla saaduissa tiedonannoissa sanalla tarkoitetaan jo laajempaa käsitepiiriä, mm. yleensä 'joulukoristetta', esim. Orimattilan *joulukoreilla* tarkoitetaan F. A. Heporaudan tiedonannon mukaan (vuodelta 1943) 'joulukoristuksia, joita pantiin joulukuuseen, oljista ym. tehtyjä'.

b) (mon.) 'koreat vaatteet': NS *korea* juhla-asuista käytettynä: *K:ihinsa pukeutuneena. Kirjailla koreitaan.* (Aho);

joka aina on koreis, se ei ole koskaan oikein koreis (Hol); (Kun laittoi itseään parempiin pukimiin, kysyi naapuri:) *mihkääst menet, ku niin keimaat koreih itteäs* (Art); *kantaa koreita* = 'käydä koreissa vaatteissa' (Tornionjokil.).

Tässä merkityksessä *korea*-sanaa tavataan myös seuraavanlaisissa murteissamme esiintyvissä yhdyssanoissa: *kesäkorea*, esim. *Hilja teki Alüinal kesäkoreit* (Hol); *hääkorea*, esim. *mees saattaa nuita* (= häihin meneviä) *hääkorreeta joen yli* (Uta); *kirkkokorea*, esim. *meetkö sä kirkkoon kuunteleej jumalansanaa, vae kirkkokorreeta kattoon* (Uta); *morsiankorea* = *morsiankaunis* (Kans). Kymin tiedonannossa mainitaan *koreilla* tarkoitettavan nimenomaan 'värillisiä juhla-vaatteita', esim. seuraavassa: *ei paastaikaam pirä laittaa korjii. Kesäkorea*-sanaan liittyyneen samanlainen merkitysvivahdus.

c) 'aurinko': Tieto tästä merkityksestä on Hämeenkyröstä: *koree meni jo tonne mettän taka* (= 'taakse') (Martti Myllyharju 1936)

d) 'kepponen, kolttonen, pila': Tämän ja e-kohdan esimerkklauseissa mielestäni kuvastuu eräänlainen substantiivisen *korea*-sanana ironinen käy-

täntö. Tiedot tästä merkityksestä ovat Pielavedeltä: *kyllä se Jussi teki aika korreen, kum piästi hevosesa meijjäm peltoon; sen korreen tekivät Pekalle, että nimi-päivänään sikopahnaan pönkittivät.*

e) (mon.) '(käsi-, jalka)raudat'. Merkitys on kenties syntynyt *korea*-sanan 'koru'-merkityksen pohjalta äänivaikutelmista puhuttaessa tai mahdollisesti 'kaunis'-merkityksestä: (pahantekijä) *sai pahoist töistä korejat katteltaksee* (yl. vanh. Iit-Jaal).

Vanhassa kirjakielessä *korea* näyttää olevan varsin tavallinen adjektiivi. 'Kauniin' merkityksessä sanaa olen tavannut kuitenkin vasta 1642:n Raamatusta, sielläkin enimmäkseen adverbisesti käytettynä: *Minä olen corjast wal-mistanut wuoteni | Egyptin kirjawalla waatteella* (Snl. 7: 16). [Vrt. 1545:n saksank. Raam.: Ich habe mein Bette s c h ö n geschmückt / mit bundten Teppichen aus Egypten; 1541:n ruotsink. Raam.: Jagh haffuer s k ö n l i g h a tilpyntat mijn säng / medh brokat täken vthu Egypten; Nykyraam.: Olen leposijal- leni peitteitä levittänyt, k i r j a v a a Egyptin liinavaatetta.] — *Te Israelin tyttäret itekät Saulia | joka teidän waatetti rosinpunaisilla corjast | ja caunisti teidän waatten cullaisilla caunistuxilla* (II Sam. k. 1: 24). [Vrt. 1545:n saksank. Raam.: Ir Töchter Israel weinet vber Saul / der euch kleidet mit Rosinfarbe s e u b e r l i c h / Vnd schmücket euch mit gülden Kleinoten an ewern Kleidern (s ä u b e r l i c h g e k l e i d e t s e i n) = 'reinlich, fein, zierlich'; Grimm 8: 1854); 1541:n ruotsink. Raam.: I Israels döttrar gräter offuer Saul / then idher klädde medh rosenfergho j k r ä s e l i g h e e t / och prydde idher medh gyllene klenodier på idhor klädher (k r ä s l i g = 'ljuvlig, härlig'; Svenska Akad. Ordbok 15: K 3079); Nykyraam.: Te Israelin tyttäret, itekää Saulia, häntä, joka puetti teidät purppuraan ja k o r i s t e i h i n, joka kiinnitti pukuunne kultahelyjä.]

1700-luvun vanhasta kirjasuomesta *korea*-sanan käyttöä 'kauniin' merkityksessä olen tavannut jo runsaammin:

*Nyt lindu äänell corjall |
Taa laula taitawast |*

(Cajanuksen »Suwi Wirrestä» vuoden 1701 virsikirjassa; Agr.-Jut. 211, riv. 7—8 alh.). — *Kuka taita ihmehtelemättä katzoa linduin corjata pukua heidän höyhenitänsä, — — —* (J. Frosteruksen v. 1791 ilmestyneessä teoksessa »Hyödyllinen Huwitus Luomisen töistä» olevasta luvusta »Linnuista»; Agr.-Jut. 311, riv. 3—4 ylh.).

Suomen aunukselaismurteissa sekä itäkarjalaismurteissa *korea*-sanan äännteellisiä vastineita näyttää esiintyvän runsaasti. Pohjanvalo mainitsee Salmin murteesta 'koreahkon' merkityksessä olevat johdonnaiset *koriehko*, *koriettavu*, *korieittäne*; Genetzin mukaan *korie* (PK) ja *korie -rei* (Tul. loits.) = 'korea'.

E. V. Ahtian mukaan Säämäjärven *korei* = 'korea, hieno; koreapukuinen', esim. *Ylbied nälgy nylgöy, koriet kevät kolou* (sananl.). *Korea* = 'kaunis' myös seuraavassa: *Konnalla on nimi koria*. (Lentiera VR II; 114 [16]).

Tässä yhteydessä mainittakoon Säämäjärveltä tavattu 'hoikan, ohuen' merkitys, jonka olen löytänyt eräästä Ahtian tiedonannosta. Siinä *korie*-sanalla on 'kauniin' merkityksen lisäksi merkitys 'pitkä, hoikka, vähäoksainen (puu)', esim. *korei pedäi*. — Merkitys on ilmeisesti ollut eräs vaihe 'kauniiseen' siirryttäessä. Vrt. vir. *kore*: *koreda* Wied. 'mager, abgefallen', esim. *koreda luuga lojus* = 'mageres, lang geschlossenes Thier'.

Sukukielistä 'kauniin' merkityksen *korea*-sanana vastineelle tuntee vain viro. Siellä nim. sanalla *kore* (-ja) on Kuusalun murteessa (Vana Kannel III: 387) merkitykset 'ilus, kena, tore, uhke'. Kai < suom.

II. 'hyvä': Renv. *koria* 'prächtigt, köstlich'; Lönnr. *korea* l. *koria* 'galant, prächtig, kostlig'. — Merkitys on niin lähellä 'kauniin' merkitystä, että joidenkin esimerkkilauseiden kohdalla on vaikea päätellä, kumpaan ryhmään ne kuuluisivat.

1. esineistä ja asioista puhuttaessa: 'hyvä, mainio, erinomainen'

pelt on niin korja (hyvin muokattu) (Hali); *leivät paistuvat korreiks* (so. kauniin näköisiksi ja hyväksi) (Kiih)

Adv.: *toi rukiin oras kasvaa koreesti* (Häm K)

Iron.: *kyllä sillel Liisallek kävi väki korreestik kun sai isättömäl lapsen* (Nmes)

2. mielestä puhuttaessa: 'hyvä, iloinen'

min tul mielein niin korjaks kun mie kuulin, ettei se asia niin ollukkah (Valk); *ja se tulee niin korjal ja nauravat mielel* (Valk). 'Hyvän' merkitysryhmään kuuluneen myös Arvo T. Inkilän Juvalta toteama 'hauskan' merkitys yhteydessä *ne olj nii korreita ne Oeva pojat*.

III. Adv.

a) 'sopivasti': (Kaskea vierrettäessä ladottiin) *koriestip puut ale* (Pad) (M. Rapola)

b) 'varmasti': *nimpä se koreasti tekisii* (lukisi tuhman luvun, jos osaisi) (Ver) (A. Reponen)

IV. 'siivo, kiltti'.

NS *korea* 'siivo, siisti, säädylinen, kiltti'. — Tätä merkitystä tavataan suunnilleen samalla alueella kuin 'kaunistakin', joskin harvinaisempaan. *Korea* 'siivo, kiltti' esiintyy samantapaisissa yhteyksissä kuin *kaunis*-sanana vastaava merkitys. *Korea*-sanankin kohdalla adverbinen 'siivosti, kiltisti'-merkitys on yleisempi kuin nominatiivinen: *siinä on korree poika* (sanoi vieras pikku pojalle, joka tervehti häntä kumartaen) (Sor).

Adv.: Lönnr. lv. *koreastaan* 'siivosti'; *tua toi rakki makaa koreesti nurkasansa* (Mou); *ei saar rehkiät tilaa, pitää maatak korjasteh* (kun lapset maata mennenään telmivät vuoteissa) (Art)

V. 'oikea (käsi)'.

Paitsi *koreaa kättä* nykymurteemme tuntevat 'oikean käden' merkityksessä myös *korukäden*. Näitä molempia tavataan lähinnä Lounais-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla. Sanonnan mainitaan kaikkialla kuuluvan lastenkieleen. On huomattava, että suunnilleen samoilta seuduilta, missä *korukäsi* 'oikea k.' tunnetaan, on tietoja myös sanasta *koru* 'kaunis'. Sekin näyttää kuuluvan lastenkieleen. (Lapsille sanotaan:) *an korja kesi* (Pern); (Kun pikkulapsi pyrkii ottamaan jotakin vasempaan käteensä, sanotaan hänelle:) *otak korijahan kätehe* (Nmo). — Hämeenkyröstä on tieto, jossa mainitaan *korukäden* vastakohtana *kakkakäsi* 'vasen k.'.

VI. Subst. 'leikkikalu'.

Lönnr. *kore* ~ *koru* 'barnpaja, leksak'. Merkitys, joka liittyy läheisesti 'oikean (käden)' merkitykseen, esiintyykin samoilla tienoin, missä *korea* 'oikea (käsi)'. Samassa merkityksessä tavataan myös substantiivi *koru*. *tuan nys sillej jottain korreita, että se vähänkin uaikaa pysys* (Pun); (Lapselle:) *mes kattomaa, ettei vaa kissa tiek koreitas* (Hol)

VII. 'suuri, pulska; runsas; laaja'.

on sittek korree lehmä (= 'kaunis ja lihava') (Kok); *perunoita tuli sinnek kuappaan koree läjä* (Häm K); *korree vainio* (= 'laaja vainio') (Län)

VIII. 'ylpeä': Jusl. *coria* 'superbus — högfärdig'; Renv. *korja* 'superbus — stolz'; vrt. Hel. *koreilen* mm. 'brösta sig'; Lönnr. *korea* l. *korja* 'högfärdig'. — 'Ylpeän' alue on lähinnä itäsuomalainen. Alue ulottuu Keski-Suomeen vain Vermlannin metsäsuomalaisten entisten asumasioiden kohdalla. Niinpä *korea* 'ylpeä' esiintyy myös Vermlannissa, samoin Viron Inkerissä. *kyllon se'küij jo liijjan korree, kun ei ruppeep piijjaksi* (Nmes); *on niin korree, ettei kelepoo köyhän anteet* (Kart.-Tervo); *nii on korree, ei palj toisenkaa haastaki* (Ink V).

Näyttää siltä, kuin vanhassa kirjakieleessä 'ylpeä' olisi *korean* tavallisin merkitys. Sen tuntee jo Agricola: *Ette iocainen notkistaman pite / ia itzecungin neuritetyxi tuleman / ia ninen Coreiten silmet neuritetyxi tulisit* (Jes. 5: 15; Agr. III: 465, riv. 1—2 ylh.) [Vrt. 1545:n saksank. Raam.: Das jederman sich bücken müsse / vnd jederman gedemütiget werde / vnd die augen der Hoffertigen gedemütiget werden; 1541:n ruotsal. Raam.: at hwar och en skal bucka sigh / och hwar och en ödhiuwkat warda / och the höghferdighas öghon ödhiuwkat bliffua; 1642:n Raam.: Että jocainen idzens notkistais ja cukin nöyrytettäisin / ja coreitten silmät myös nöyrytetyxi tulisit;

Nykyraam.: Silloin ihminen masentuu ja mies painuu maahan, maahan painuvat y l p e i t t e n silmät.]

Agr. adv. *koreasti* 'ylpeästi': *Senteden sanopi Herra nein / Catzo / Mine aiattelen temen Sughun ylitze / paha / iosta ei teiden pide woiman / teiden Caulan poiswetemen / Eike teiden pidhe nin coriasti keumen / Sille ette yxi paha aica tulepi* (Mika 2: 3; Agr. III: 675, riv. 4—8 ylh.) [Vrt. 1545:n saksank. Raam.: Darumb spricht der Herr also / — — — vnd nicht so stoltz daher gehen / sollet / Denn es soll eine böse zeit sein; 1541:n ruotsink. Raam.: Therföre sägher Herren altså / — — — och icke gå så stälte / Ty thet skal wara en ond tijdh; 1642:n Raam.: Sentähden sano Herra näin: — — — eikä teidän pidä njn c o r i a s t käymän: sillä paha aica tule; Nykyraam.: Sentähden näin sanoo Herra: — — — ettekä voi y l p e ä s t i astella; sillä se on oleva paha aika.]

Agricolalla esiintyy myös substantiivilla *koreus* 'ylpeyden' merkitys, esim. seuraavassa: — — — *paha silme / Jumalan pilkat / Coreus hulluus. (Caiki neme pahat / siselde vloskeuet / ia sastuttavat Inhimisen* (Mark. 7: 22—23; Agr. II: 130, riv. 8—10 ylh.) [Vrt. 1545:n saksank. Raam.: schaleksauge / Gotteslesterung / h o f f a r t. (H o f f a r t = 'superbia'; Grimm 4,2: 105); 1541:n ruotsink. Raam.: ondt ögha / hädhelse / h ö g h f e r d / galenskap; 1642:n Raam.: pahansuomus / Jumalan pilcka / c o r e u s ja hulluus; Nykyraam.: pahansuonti, jumalanpilikka, ylpeys, mielettömyys.]

Agricolalla on myös verbi *koreilla* = 'ylpeillä', esim. seuraavassa: *Mutta vihoilisten vihalla mine viwtyi / etteij heiden waijno miehens pide coreileman (Ja lähes mahdaisit sanoo) Meiden oijsiäkäten ombi caiki nämät tehnyt / Ja ei herra.* (5 Moos. 32: 27; Agr. I: 112,; riv. 1—5 alh.) [Vrt. 1545:n saksank. Raam.: Wenn ich nicht den zorn der Feinde schewete / das nicht jre Feinde st o l t z w ü r d e n / vnd möchten sagen / Vnser macht ist hoch / vnd der Herr hat nicht solches alles gethan; 1641:n ruotsink. Raam.: Om iagh icke skydde för fiendernas wredhe / at theras fiendar icke skola w a r d a st ä l t e / och måtte säya / Wår högha hand haffuer thetta alt giordt och icke Herren; 1642:n Raam.: Ellen minä wiholisteni wiha carttais / ettei heidän wainollisens y l p e n n y / ja lähes sanoisit: meidän oikia kätem on caicki nämät tehnyt / ja ei Herra; Nykyraam.: jollen varoisi, että vihollinen tuottaisi minulle mielipahaa, että heidän vastustajansa s e l i t t ä i s i v ä t s e n v ä ä r i n, että he sanoisivat: Meidän kätemme oli korotettu eikä Herra ole tästä kaikesta mitään tehnyt.]

Vanhan kirjakielen *korea* 'ylpeä' näyttää kuuluvan lähinnä uskonnollisen kirjallisuuden kieleen. Niinpä olen sen tavannut mm. Sorolaisen Postillasta (vuodelta 1621) seuraavassa: *Mutta sitä wastian / jotca tekewät itzens oppenexi / lwlewat caicki taitawans / ia owat njn coriat / ettei he tahdo kelleckän kysy / ne pÿsy-*

wät heidän tyhmydesäns | ia eij ikänäns tule oppenexi (Sunnuntai-Sexagesimae; Postilla, s. 444, riv. 9—12 alh.).

'Ylpeän' merkityksen kanssa rinnan sopisivat mielestäni käsiteltäviksi vanhasta kirjakielestä löytämäni 'kelvottoman' ja 'röyhkeän' merkitykset, joista edellinen esiintyy vain Agricolalla, jälkimmäinen myös 1642:n Raamatussa:

'kelvoton': *Ja tadhon mös sinua pelasta nijnen Coreiten käsiste | ia nijnen Tyrannin käsiste sinua wapacta* (Jer. 15: 21; Agr. III: 541, riv. 1—3 alh.) [Vrt. 1545:n saksank. Raam.: Vnd wil dich auch erretten aus der hand der Bösen / vnd erlösen aus der hand der Tyrannen. (b ö s e = 'hyvän, hyödyllisen, hurskaan' vastakohta, 'kelvoton'; Grimm 2: 252); 1541:n ruotsink. Raam.: Och skal frelsa tigh the hoghmodighas hand / och förlossa tigh vthu the Tyranners hand; 1642:n Raam.: Ja tahdon sinun wapahta *ylpiäni* käsistä / ja pelasta sinun julmain wallasta; Nykyraam.: Minä pelastan sinut p a h a i n käsistä ja päästän sinut väkivaltaisten kourista.]

'ylpeä, röyhkeä': *Ne Coreat pite rouettemen ia poisnuckuman | Ia caiki sotamiehet teuty käsistens heruottomaxi tulla. Sinun Rangastoxestas Jacobin Jumala | vnehen waio seke Ori ette Ratas* (Ps. 76: 6; Agr. III: 319, riv. 1—4 alh.). [Vrt. 1545:n saksank. Raam.: Die Stoltzen müssen beraubt werden vnd entschlaffen / Vnd alle Krieger müssen die Hand lassen sincken; 1541:n ruotsink. Raam.: The stälte moste beröffuadhe warda / och affsompna — — —; 1642:n Raam.: Coriat pitää ryöstettämän ja nuckuman — — —; Nykyraam.: Urhoollisilta ryöstettiin aseet, he uupuivat uneen; kaikkien sankarien kädet herposivat.]

Anukselaismurteissa 'ylpeä' on *korea*-sanana vastineilla varsin tavallinen merkitys. Salm. *korei* (Pohjanv.) 'ylpeä'; *a voi mi olet korei, ni kätt(y) ed anna* (Salmi); *elä ole noin korie, mistä hyvästä olet korie* (Kiest).

IX. 'nirso'. Merkityksen valta-alueita ovat Lounais-Häme ja Etelä-Pohjanmaa. Savolaismurteista on vain jokunen tieto, kaakkoismurteille *korea* 'nirso' näyttää olevan tuntematon.

1. 'ruokiaan, vaatteitaan valitseva'

Lönnr. *korea* l. *korä* 'matgrann, grätten'. 'Ruokiaan valitsevan' merkityksessä *korea* lienee yleisin eläimistä puhuttaessa: *lehmänin on niin korja, ettei maaniitun heinä kelpaak ko on kylvöheiniin tottunu* (Mel); *koirra on tullun nin korreeks ettei sille ennää kelpaa muukkal liha ja voi* (Pun). Ihmisistä (osittain eläimistäkin) puhuttaessa tunnetaan sellaisia yhdyssanoja kuin *koreasuu* (Van), *koreaperse* (Hat), *ruokakorea* (Lie, Kuor), *koreapuo* (Isok, Ilm) jne. Nirsoista puhuttaessa käytetään myös verbiä *koreilla*, esim. Kokemäeltä on tieto *syän nyv vaan, älä*

siinä korreile. Samoin Hyrynsalmelta: *kannattaaks tua nyt koreilla, kum menee vain*. (Tässä on lähellä jo 'ujostelevan' merkitys.)

2. 'hieno-, arkatunteinen, arkaluontoinen, tarkka'

Lönnr. *korea* l. *koria* 'grannlaga'; Kal. sk. *korea* 'miehiin mieltymätön, kunniastaan arka; herkkäaistinen, tarkka'. *kyl on korie itsestäh* (Sui); *kylläpä hein on tuas korii omasta puolestaan* (Tohm). Lähellä tätä merkitysryhmää lienee myös Lönnrotin *korea-*, *koria*-sanoille ilmoittama merkitys 'som håller sig för god'. — Läheisesti 'nirson' merkitykseen mielestäni liittyy myös Suistamolta ilmoitetut *korja*-sanan merkitykset 'raukka, rukka; kurja'

Merkitys 'nirso' on mielestäni myös Vuokkiniemen *korie*-sanalla seuraava: *on keyhä ja korie, ei ropelusta rokkua särviä*;

Marjatta korie neiti

Ei syö kutukaloja.

Ei juo jokivesie,

(VR I 1; [1—3])

X. Viimeisinä mainitsen ne *korea*-sanan sukukielistä löytämäni etymologisten vastineiden merkitykset, joita en ole murteistamme tavannut. Viron *korea*-sanalla on Wiedemannin mukaan myös merkitykset 'locker, morsch', esim. *kore leib* = 'lockeres Brot'; *kore puu* = 'weiches Holz'. Kettusen sanakirjassa *kore* mm. 'löyhä; hatara; hauras'. Virossa on myös adv. *korevil* 'löyhällään'. Myös adv. *koredaste* Wied. esim. seuraavassa: *seal halud seisavad koredaste* = 'dort sind die Holzscheite locker, schlecht gestapelt'. Vrt. liiv. *ko'rgil* Kett. 'locker'. Edelleen vir. *kore* Wied. 'rauch, straff', esim. *kore heal* = 'rauhe Stimme'. Kettusen mukaan sana merkitsee mm. 'karkeata'.

Edellä mainitsin *korean* (adj. ja subst.) rinnalla käytettävän sanaa *koru* (adj. ja subst.). Sanakirjasäätiön kokoelmien mukaan *koru* 'koru, koriste' tunnetaan kaikkialla murteissamme. Voisiko kenties ajatella *korun* suhtautuvan *koreaan* kuten esim. *kauhu* suhtautuu *kauheaan*? — *Koru* 'koru, koriste' on varmaankin muodostunut vasta sen jälkeen, kun *korea* on saanut 'kauniin' merkityksen. Varsin yleinen näyttää murteissamme olevan substantiivisella *koru*-sanalla myös merkitys 'käry, kova kuumuus'. Tämä *koru* on kuitenkin etymologisesti eri sana kuin edellä mainitsemani *koru*. Toivonen yhdistää 'käryä, kovaa kuumuutta' merkitsevän *koru*-sanan *koruttaa* ~ *korventaa*-verbeihin (Vir. 48:97). Tämä *koru*-substantiivi Toivosen mukaan palautuisi oletettuun *korvu-asuun. — Vastaavasti verbillä *koristaa* on murteissamme sekä 'koristamisen' että 'korventamisen' merkitykset. Viron *koristada*-verbi on kuitenkin pidettävä erillään suom. *koristaa*-verbistä. Viron sana nim. voidaan palauttaa asuun *korjistadak, ja sillä onkin siellä 'siivoamisen' merkitys. Sana lienee näin ollen viron *korjata*-verbin sukua.

Kokoamastani esimerkkiaineistosta päätellen tässä käsittelemäni sanan yleisin äänneasu on murteissamme *korea* ($\sim$ *koree* $\sim$ *korree* jne.). *Koria* ja *korja* ovat lähinnä länsimurteitten tuntemia äänneasuja. *Korjaa* murteissamme tavataan varsinaisesti kahtena ryhmänä: kaakkoishämäläisten murteitten ja kaakkoismurteitten yhtymäkohdassa sekä lounaismurteissa. Lounaissuomalaisen *korjan* on kai oletettava suhtautuvan *koriaan* kuten *asja* suhtautuu *asiaan*. Äimän mukaan *korea* on alkuaan *-eda*-loppuinen, jossa olisi sitten myöhemmin tapahtunut sekaantumista *-ia*-loppuisten adjektiivien kanssa (Äänneopill. tutk. Tytärsaaren murteesta, s. 22). Ojansuu arvostellessaan Äimän tutkimusta lausuu oletamuksen, että yhtä hyvinhän voisi olla *-ia*- ja *-eda*-loppuisia adjektiiveja (Vir. 01: 124). — Lounais-Suomessa tunnetaan myös (läh. lehmänniminä käytetyt) äänneaset *koreas* (Pern) ja *koreainen* (Hol). Viimeksi mainittu tunnetaan myös Lemillä. Lounaissuomalainen on myös *koru* 'oikea (käsi)' ja 'kaunis'. Enosta (Pohj.-Karj.) olen tavannut nähtävästi *kaunotar*-sanan vaikutuksesta syntyneen *koreatar* 'kaunis, sievä; kaunotar'-sanan. Murteissamme esiintyy lisäksi *koreilla*-verbin partisiippiimuotoja osittain samoissa merkityksissä kuin kantasanakin, esim. Muurlan *koreilevainen* 'joka käy kirjavissa (vaatteissa)' jne. — Suomen Kansan Vanhoista Runoista löytämäni *korean* vastineet ovat samantapaisia kuin murteistamme tavatut (*koreainen*, *korija*, *-e*, *korja*, *koru*). — Jo vanhassa kirjokielessä tavataan rinnan *koreaa* ja *korjaa*. Agricolalla sana näyttää useimmin olevan *koria*-asussa. Nämä ovatkin ainoat vanhasta kirjakielestä sanalle löytämäni äännteelliset variantit. — Itäkarjalaismurteitten *korei*- ja *korie*-asujen rinnalla esiintyy vain joitakin johdannaisia (vrt. ed. 'kaunis'-merkityksen kohd.). — Murteissamme tavattava subst. *korja* 'reki' ei ole sama sana kuin adj. *korja*, vaan ilmeisesti eri alkuperää.

Mikä on *korean* alkumerkitys? Tuntuisi luonnollisimmalta lähteä etsimään sitä 'kauniista' tai 'ylpeästä'. Ovathan nämä molemmat merkitykset runsaasti edustuneina jo vanhassa kirjasuomessa ja vanhimmista sanakirjoissamme. Näiden sekä itäkarjalaismurteitten ja Inkerin edustuksen perusteella 'ylpeä' näyttäisi vanhimmalta. Sen suhteellista vanhuutta kuvastaa myös lapin edustus. Wiklund nim. yhdistää adjektiivin *guorrad* 'ylpeä' suom. *korea*-sanaan (SUST 10: 214). Lapin murteissa tavataan myös samaa kantaa oleva verbi *guorreduššat* 'ylpeillä' (SUST 10: 207).

Wiedemannin vir. *kore*-sanalle mainitsema 'kuohkean' merkitys johdattaa mieleen *pöyhkeä*-adjektiivin (suom. kirjak. = 'ylpeä'), joka alkuaan on merkinnyt 'pöyheätä'. Vironkin edustus siis viittaisi 'ylpeän' merkitykseen. 'Ylpeän' takana saattaisi olla samanlaista konkreettista merkitystä kuin *pöyhkeässäkin*. (Vrt. esim. Lemin murt. *pöyhkiä* = 'kuohkea, koholla oleva'; vatj. (Ahlqvist) *pöühkeä* = 'svällande'; Kukkosi (Posti) *pöühkiä* = 'kuohkea'). Paral-

leeli *pöyheä* : *pöyhkeä* johdattaa mieleen paralleelin *korea* : *korkea*. Kenties *korean* kohdalla olisikin lähdettävä 'korkean' alkumerkityksestä. Murteissammehan on lukuisia 'ylpeätä' merkitseviä adjektiiveja, joissa on lähdetty juuri 'suuren' merkityksestä. Tällainen on esim. *komea*. Samoin *jalo*, joka Rapolan mukaan alkuaan on merkinnyt 'suurta' (Kieli elää, s. 186), merkitsee paikoin myös 'ylpeätä' (ibid. s. 194—195). Vrt. myös suom. *isoinen* (Lönnr. mm. 'hög-färdig'). Samantapaiseen lähtökohtaan viitannevat ruots. *h ö g f ä r d i g* ja saks. *h o c h m u t i g*.

Mitä tulee äännesuhteeseen *korea* : *korkea*, tällaisia morfologisia paralleelleja löytyy murteistamme runsaasti (*hereä* ~ *herkeä*, *sorea* ~ *sorkea*, *vireä* ~ *virkeä*, *lauhea* (Lönnr.) ~ *lauhkea* jne.). Vir. *kohe*, *-da* ~ suom. *kuohkea* viittaa vanhempaan kahtalaisuuteen.

Mainioksi merkitysparalleeliksi *korea* : *korkea* -sanaparille mielestäni sopisi murteista löytämäni sanapari *äyheä* : *äyhkeä*, jossa molemmilla valtamerkityksinä on 'suuren, ison; riskin' ja toisaalta 'äreän; ylpeän' merkitykset. *Äyheä* ja *äyhkeä* ovat nimenomaan valtamerkityksiltään lähinnä länsisuomalaisia. Näissäkin alkuperäisimmältä merkitykseltä näyttää 'suuren' merkitys, onpa eräissä adverbisissa käytännöissä merkityksenä suorastaan 'koholla oleva, korkea', esim. seuraavissa: *suvi tulee pijaan veret ovat äähemmälläs* (joki on tulviltaan, vesi on korkeimmillaan) (Aura); *joki oli äyheemillänsä* (tulva oli korkeimmillaan) (PunL). Adv.: *mennen keväänä oli joella vettä nin äyheesti* (tavattoman runsaasti) (Metsäm); *eihä mettä siint roakkau jos vastaksija ottoa — — — se kasvoa paljo äyhkiämmäst* (Lemi).

Äyheä ~ *äyhkeä* 'suuri, riski': *oikein äyhee hevonen sulla on, kyllä sitä vaam pittääk kelpaa* (Tamm); *sem poika on sitte suur ja äyhkiä miäs* (Somero).

Äyheä ~ *äyhkeä* 'suuri, suuriääninen, kerskaileva': *aena sem puhe on nii äyhkeetä* (karjumista) (Kon). Adv.: (henkilöstä:) *hän esiintyy niin äyhkiästi* (Kuur).

Äyheä ~ *äyhkeä* 'olevinaan (oleva), ylpeä': *se on nin äyhee olevanaa* (Hat); *meirän äijä oli niin äyhkiällä päällä, jotta mä äjattelinkin, mitä se nyt oikeen tarkooattaa* (Nmo).

Vrt. *äyhkeä* ~ *äyhky* 'väreiltä kirkas': *se olj iha äyhkvalkija ninku Peuhkuri Heikki* (Lemi); (hylkeestä:) — — *ei on nii äyhkpunaine ku ruus* (Lemi); *seij osj semmosta äyhkeetä, se on ninku siinä (siniväriin) perussa käytettyvä* (KanN).

Edellä esittämäni tukenani käyttäen en pitäisi mahdottomana olettaa *korean* alkumerkitykseksi 'korkeata'. Onhan muuten *korkea*-sanalla yleiskielessämme *korean* merkityksiin läheisesti liittyviä merkityksiä, sellaisia kuin 'arvoasemaltaan huomattava, muita ylempi, arvossapidetty, mahtava, ylhäinen, arvokas jne.' ja viron Kuusalun murteessa esiintyy *kõrge*-adjektiivilla 'ylpeän' merkitys seuraavassa: *votan kirbuga kõnelda . . . kirp on kõrge, ei kõnele . . .*

Olettamustani tukee lisäksi paitsi lähtökohdan antanut viron 'locker'

merkitys myös *korean* jo edellä mainitsemani liiviläinen vastine. Onhan löyhä, kuohkea maa korkeammalla kuin tallattu, tiivis maa.

'Kauniin' merkitykseen voitaisiin 'korkeasta' ajatella päästyn 'loistavanvärisen, kirkkaan' välityksellä (vrt. ed. mainittu Lemin *äyhkpunaine*). Mahdollisesti sellaiset yhdysadjektiivit kuin *koreanpunainen*, *-sininen* jne. ovat muodostuneet ensin. Näillä on voitu tarkoittaa värihehkun korkeinta, suurinta määrää. Näistä *korea* olisi sitten irtautunut merkitsemään 'kaunista' ensin vain väreistä puhuttaessa, sitten muihin 'kauniin' merkitystehtäviin. Tämän oletuksen tueksi en tosin ole onnistunut löytämään mitään kansanomaista sanontaa, jossa 'korkeata, suurta' merkitsevä sana olisi värin vahvistussanana. Mikäli murteissamme olisi olemassa 'korkeanpunainen, ylhäisenpunainen tms. (väri)', teoria olisi ollut paremmin puolustettavissa. Tosin yleiskielesämme on melko yleinen sanonta väreistä puhuttaessa *syvänpunainen*, *syvän-sininen*, jossa värin vahvistussanana on eräänlaista 'korkeutta' merkitsevä sana tarkoittamassa värin mahdollisimman suurta väripitoisuutta.

Vrt. ruots. *h ö g* alk. 'konkreettisesti suuri, korkea'; väreistä: 'lysande, bjärt, klar, stark'; valosta, paisteesta, loistosta yms:sta: 'stark, intensiv, klar, strålande' (Svenska Akad. Ordbok 12: H 2237—53). Vrt. myös saks. *h o c h* alk. 'korkealle kohoava' (Grimm 4,2: 1590—91); *h o h e F a r b e n* = 'die besonders frisch und scharf ins Auge fallen'; *e i n e h o h e F a r b e* = 'color floribus' (flor. = 'kukikas') (id. 1599). Nykysaks. *h o c h r o t*, *h o c h b l a u* etc. (Rankka-Streng:) 'heleänpunainen, -sininen'. — Nykyengl. *h i g h* (Tuomik.-Slöör:) 'korkea; ylävä; ylhäinen jne.'; *h i g h c o l o u r* = 'verevyys, punakka ihon väri'.

Mitä tulee *korea* 'kaunis'-sanasta kehittyneisiin substantiivisiin käytäntöihin, ensinnäkin 'korun, koristeen' merkitys on saattanut syntyä *korea* 'kaunis' ja *koru* 'kaunis'-sanojen sekaantumisesta. Vrt. ruots. *s m y c k e* 'koru' ~ tansk. *s m u k* 'kaunis' (*s m u k* = 'smidig, bøielig, smuk, sirlig'; Etymol. Ordbog over det norske og det danske sprog II: 239). — Merkitys 'koreat vaatheet' lienee syntynyt elliptisestä sanonnasta: *koreat vaatheet* > *koreat*, tai miksei myös suoraan '(vaatteilla) koreilijan' merkityksestä. Vrt. ransk. *b e a u* (Hagfors:) 'kaunis, ihana, viehättävä jne.'; *s e f a i r e b e l l e* = 'pukeutua hienosti, hienoksi; pukeutua parhaisiinsa'. — Nimitys *morsiankorea* viitanee — kuten oletan myös *morsiankauniin* kohdalla — vanhoihin kuulutustapoihin. — Merkityksenkehitykset 'kaunis' > 'hyvä' > 'siivo, kiltti' ovat helposti ymmärrettävissä. Adverbiset 'sopivasti; varmasti'-merkitykset ovat selvästi kehittyneet 'hyvän' pohjalta. 'Oikean (käden)' merkitys on helposti ymmärrettävissä sen tosisekan perusteella, että oikeata kättä yleensä pidetään parempana kätenä. Tässä mielestäni olisi siis lähdettävä 'hyvän' merkityksestä. Vrt. vir. *p a r e m* 'oikea käsi'. Vastaavanlaista merkityksenkehitystä on tapahtunut ruots.

g r a n n -sanan kohdalla: g r a n n a h a n d e n = 'den högra handen' (Svenska Akad. Ordbok G 823—24). Myös ruots. h ö g e r -sana on lähtenyt samantapaiselta semanttiselta pohjalta, se on nim. sama sana kuin muin. ruots. h ö g h r e, tansk. h ø j r e, isl. h a g r i ~ norj. h ø g 'bekväm' (isl. h a g r = 'skicklig, konstfärdig', samaa juurta kuin sanskr. śaknāti 'kan', śakrá 'stark'; vars. oikeasta kädestä: 'den dugligare l. skickligare') (Svenska Akad. Ordbok 12: H 2296—97). — Mainittakoon tässä yhteydessä, että murteissamme vasen käsi on saanut vastaavasti negatiivisuonteisia nimityksiä muitakin kuin jo edellä mainitsemani hämeenkyröläisen *kakkakäden*. Hyvin yleinen näyttää olevan nimitys *kura* (esim. Inkerissä), *kurakäpäälä* ~ *kurakäsi* (enimm. Pohjois-Suomessa). *Kura*-sanana tavallisimpia merkityksiään murteissamme ovat 'loka, lika, visva'; *mennä kuralle* = 'mennä pilalle', eloll. olennoista: 'tulla ripulille' jne. — 'Ylpeän' merkitykseen lienee johdettu suoraan olettamastani 'korkean' alkumerkityksestä tai mahdollisten 'suuriäänisen' tai 'kerskailevan' välityksellä (vrt. ed. *äyhkeä* ~ *äyheä*), joskaan näistä ei nykymurteistamme ole tietoja. — Merkityksenkehitys 'koholla oleva; kuohkea; korkea' > 'ylpeä' olisi semanttisesti puolustettavissa eräiden muista kielistä löytämiäni esimerkkien perusteella. Esim. vir. k ö r k : k ö r g i (Tartumaan murt. = yleisk. k ö r g e), Wied.: m e e l p a i s u s k ö r g i s = 'er wird übermüthig'. Vrt. myös vir. s u u r e l d a n e Wied. 'hochmuthig, stoltz'. — Ruots. h ö g alk. 'konkreettisesti suuri, korkea', myös 'högdragen, högmodig, stolt' (Svenska Akad. Ordbok 12: H 2237—53). Nykyruots. p ö s i g (Cannelin:) 'koholla, pöhöllä oleva, pöyhkeä; turpea, paisunut'; kuv. 'pöyhkeä'. Samoin saks. h o c h (alkumerk:stä vrt. ed.) myös 'stolz, prächtig, hochtrabend' (Grimm 4,2: 1600). — Nykyengl. g r a n d (Tuomik.-Slöör:) 'suuri, suur-, pää-, yli- jne.' (< lat. g r a n d i s (Weekley: 181) 'gross, grossgewachsen, alt(natu); erhaben' (Walde I: 617) yhteydessä t o d o t h e g r a n d = jokapäiv. puheessa 'rehennellä'. Samoin nykyengl. h i g h (Tuomik.-Slöör:) 'korkea jne.', myös 'mahtava, ylpeä, pöyhkeä'. Edelleen lat. s u p e r b u s 'ylpeä' alk. = 'der oberste, der höchste' (Walde II: 616).

Voisi tietenkin myös ajatella päästyn 'kauniista' 'ylpeään'. Kauniista henkilöstähän helposti tulee ylpeä tai: joka kauniita vaatteita l. *koreita* kantaa, on ylpeännäköinen. Vanhan kirjakielen edustuksen perusteella kuitenkin olisi vaikea pitää 'ylpeän' merkitystä myöhäisempänä kuin 'kaunista'. Vrt. kuitenkin engl. s u p e r b (Tuomik.-Slöör:) 'komea, loistava, uljas, upea; ihana; suurenmoinen' < lat. s u p e r b u s (Weekley: 417), alkumerk:stä ks. ed. — Tosin *korea*-sanalla on murteissammekin 'suuren' merkityksiä, mutta ne ovat varmaankin suht. myöhäisiä, joka tapauksessa 'ylpeän' merkitystä nuorempia. Lounaissuomalainen 'nirso' saattaa olla merkityslainaa ruotista. Siellähän g r a n n -sanalla on 'korean' lisäksi merkitys 'tarkka' (josta

suom. murt. *krantt* 'nirso'). Ei myöskään tuntuisi mahdollomalta olettaa kehitystä 'ylpeä' < 'nirso', jolloin jonkinlaiseksi merkitysten väliasteeksi voisi ajatella sentapaista kuin Huittisista merkittyä lausetta *se on tullu nin korreeks, ettei sille ennää tavalliset tamineet kelpaa*. Tässä *korea*-sanalla mielestäni nim. on samalla sekä 'ylpeän' että 'nirson' merkitykset. Olettamustani vastaan puhuu kuitenkin se seikka, että 'ylpeän' ja 'nirson' merkitysalueet ovat murteissamme aivan eri tahoilla.

LEENA TUISKU

Finn. *korea* 'schön'

In der finnischen Schriftsprache und den finnischen Dialekten hat das Wort *korea* folgende Bedeutungen: I. 'schön', 1. 'schön seinem Aussehen nach'; 2. 'schön seinen Farben nach', a) 'bunt, vielfarbig', b) 'licht hell, grell, leuchtend (von Sternen)', c) 'rot'; 3. 'fein, stutzerhaft, (mit Kleidern) prunkend'; 4. vom Wetter: 'sonnig, klar, heiter'; 5. von Gehörseindrücken: 'schön'; 6. 'faul'; 7. 'knapp, wenig'; 8. substantivisch gebraucht: a) 'Schmuck, Verzierung', b) (Plur.) 'feine Kleider', c) 'Sonne', d) 'Streich, Schabernack, Spass', e) (Plur.) 'Handschellen, Füsseisen'. II. 'gut', 1. von Gegenständen und anderen Sachen: 'gut, vorzüglich, ausgezeichnet'; 2. vom Gemüt: 'gut, fröhlich'. III. adverbial: 1. 'passend'; 2. 'sicher(lich)'. IV. 'gesittet, nett'. V. 'recht (von der Hand gesagt)'. VI. substantivisch: 'Spilsache, Spielzeug'. VII. 'gross; stattlich; reichlich; weit, ausgedehnt'. VIII. 'stolz'. IX. 'wählerisch', 1. 'wählerisch in bezug auf Speisen oder Kleider'; 2. 'feinfühlig, empfindlich, genau'. Im Estnischen und Livischen haben die etymologischen Entsprechungen des Wortes *korea* ausserdem die Bedeutungen 'locker; morsch', die Veranlassung dazu gegeben haben, als Urbedeutung von *korea* 'hoch' anzunehmen. Man könnte *korea* auch sowohl bedeutungsmässig wie lautlich mit fi. *korkea* 'hoch' verbinden. Die älteste Bedeutung von *korea*, die ich habe finden können, scheint mir 'stolz' zu sein. Als Bedeutungsparallele könnte man das finnische Adjektiv *pöyhkeä* erwähnen (in der fi. Schriftsprache = *ylpeä* 'stolz'), das ursprünglich 'bauschig, aufgebläht' (fi. *pöyhä*) bedeutet hat. Also könnte hinter der Bedeutung 'stolz' des in Rede stehenden Wortes eine ebensolche konkrete Bedeutung stecken wie bei *pöyhkeä*. Vgl. auch solche finnische Wörter wie *komea* 'prächtig', *isoinen* 'übermütig,

hochmütig', *jalo* 'edel', bei denen man von der Bedeutung 'gross' zu der Bedeutung 'stolz' gelangt ist. Für das Lautverhältnis *korea* : *korkea* finden sich in den finnischen Mundarten zahlreiche morphologische Parallelen: *hereä* ~ *herkeä*, *lauhea* (Lönnrot) ~ *lauhkea* 'sanft, mild(e)', *vireä* ~ *virkeä* 'munter, lebhaft, rege, aufgeweckt' usw. Ausgezeichnet würde sich als Bedeutungsparallele zu dem Wortpaar *korea* ~ *korkea* ein anderes Wortpaar aus finnischen Dialekten eignen: *äyheä* ~ *äyhkeä*, bei dem beide Wörter die Hauptbedeutungen 'gross; kräftig' und andererseits die Bedeutungen 'mürrisch, barsch; stolz' haben. Am ursprünglichsten erscheint hier die Bedeutung 'gross', in einigen adverbialen Ausdrucksweisen ist die Bedeutung geradezu 'erhoben', hoch'.

Zu der Bedeutung 'schön' kann man bei *korea* von der Bedeutung 'hoch' durch Vermittlung der Bedeutung 'licht, hell, von leuchtender Farbe' gelangt sein. Möglicherweise sind zuerst die zusammengesetzten Adjektive *koreanpunainen* 'leuchtendrot', *-sininen* 'leuchtendblau' usw. entstanden, um den höchsten Grad des Leuchtens von Farben zu bezeichnen. Allerdings habe ich in den finnischen Mundarten keine solchen volkstümlichen Redewendungen zur Stützung meiner Annahme gefunden, in denen ein Wort mit der Bedeutung 'hoch, gross' zum Ausdruck eines stärkeren Grades von Farben gebraucht würde. (Vgl. jedoch in der finnischen Gemeinsprache *syvänpunainen* 'tiefrot', *-sininen* 'tiefblau' usw., in denen zum Ausdruck der Stärke von Farben ein Wort dient, das eine Art von »Höhe« bezeichnet.) — Die mit *korea* 'schön' zusammenhängenden substantivischen Anwendungen lassen sich leicht von den verschiedenen genannten Bedeutungsschattierungen des Begriffes 'schön' ableiten. Die Bedeutungsent-

wicklung 'schön' > 'gut' > 'gesittet, nett' ist bei Wörtern, die 'schön' bedeuten, in finnischen Dialekten und auch in der Gemeinsprache recht häufig. Die Bedeutung 'recht (von der Hand gesagt)' hat ihren Ausgangspunkt meines Erachtens in der Bedeutung 'gut'. Die rechte Hand wird ja im allgemeinen als die bessere betrachtet. (Vgl. est.

parem 'besser; recht [von der Hand gesagt]'.) Zu der Bedeutung 'stolz' dürfte man unmittelbar von der von mir angenommenen Urbedeutung 'hoch' gekommen sein. Die westfinnische Bedeutung 'wählerisch' ist offenbar eine Bedeutungsentlehnung aus dem Schwedischen.

LEENA TUISKU